

SCHELLING FELSEFESİNDE MUTLAK, DOĞA VE SANAT İLİŞKİSİ*

Aslı KORKMAZ*

ÖZ

Bu makale, Friedrich Wilhelm Joseph Schelling'in doğa ve sanattaki yaratıcı süreçleri felsefesinde nasıl ele aldığını inceler. 19. yüzyıl Alman İdealizmi'nin önde gelen isimlerinden Schelling, Aydınlanma döneminin rasyonalizmine karşı çıkarak, öznel ve nesnel gerçekliklerin "mutlak" kavramı aracılığıyla nasıl bir bütünlük oluşturduğunu vurgular. Schelling'e göre, hem doğa hem de sanat, yalnızca öznel ya da nesnel sınıflandırmanın ötesine geçen "mutlak" olanın yansımalarıdır. Bu bağlamda, doğanın sürekli oluşumu ile insanın sanatsal yaratıcılığını birleştirerek, insanlık ve doğa arasındaki derin ilişkiyi ortaya koyar. Schelling'in sanata dair görüşleri, sanatın mutlak bilgiye ulaşmanın en yüksek yolu olduğunu savunur. Doğa, sanat ve özgürlük kavramlarının bir sentezini oluşturan Schelling, gerçekliği zıtlıkların birleştiği bir bütün olarak görür ve sanatın bu birliği en üst düzeyde temsil ettiğini ifade eder.

Anahtar Kelimeler: Schelling, doğa, sanat, yaratıcılık, mutlak, Alman İdealizmi.

THE RELATIONSHIP BETWEEN THE ABSOLUTE, NATURE AND ART IN PHILOSOPHY OF SCHELLING

ABSTRACT

This article delves into Friedrich Wilhelm Joseph Schelling's exploration of the creative processes in nature and art within his philosophy. Schelling, a prominent figure in 19th-century German Idealism, challenges the Enlightenment's rationalism by emphasizing the unity of subjective and objective realities through the concept of the Absolute. He posits that both nature and art are manifestations of the Absolute, transcending mere subjective or objective classification. Schelling's philosophy intricately examines how these domains intertwine and reflect the Absolute's essence, with art representing the highest form of knowledge. By integrating nature's continuous creation with human artistic creativity, Schelling underscores a profound relationship between humanity and the natural world, culminating in his notion of artistic freedom as the embodiment of the Absolute's unity. This synthesis of nature, art, and freedom forms the cornerstone of Schelling's thought, offering a holistic vision of reality where opposites converge.

Keywords: Schelling, nature, art, creativity, Absolute, German Idealism.

*Bu çalışma Prof. Dr. Işıl Bayar Bravo danışmanlığında hazırladığımız F.W.J. Schelling ve R.G. Collingwood Felsefelerinde Doğa ve Sanat Yaratımı başlıklı yüksek lisans tezi esas alınarak hazırlanmıştır. Çalışmaya önemli katkılarından dolayı Prof. Dr. Işıl Bayar Bravo'ya teşekkürlerimi sunarım. (Aslı Korkmaz, *F.W.J. Schelling ve R.G. Collingwood Felsefelerinde Doğa ve Sanat Yaratımı*, Ankara Üniversitesi, 2019)

* Doktora öğrencisi. Ankara Üniversitesi Felsefe Bölümü Sitematik Felsefe ve Mantık Programı. E-posta: aslikorkmaz.02@gmail.com, ORCID: 0009-0000-8995-7981

Makalenin geliş tarihi: 06.07.2024
Makalenin kabul tarihi: 06.09.2024

Submission Date: 06 July 2024
Approval Date: 06 September 2024

Giriş

Felsefe tarihinde Romantik anlayış insan aklının ve pozitivistimin mutlak güvenilirliğine karşı bir tutum geliştirir. 19. Yüzyıl romantizmini, 18. Yüzyıl'ın Aydınlanmacı geleneğine bir eleştiri olarak değerlendirmek olanaklıdır. 19. Yüzyıl'ın büyük düşünürlerinden biri olan Friedrich Wilhelm Joseph Schelling, kurduğu sistemle felsefe tarihinde özgün bir yere sahip olmuştur. Aydınlanmacı gelenekle insanın yaratıcı yetisini, duygularını, sezgi gücünü ve iradesini ön plana çıkararak ve bu anlamda sanat alanına vurgu yaparak hesaplaşır. Aynı zamanda bir bilgi formu olarak sanatı sisteminde en tepeye yerleştirir. Schelling, felsefesinde doğa ve sanat kavramlarını ve bunların yaratıcı süreçlerini derinlemesine inceleyen bir düşünce sistemi kurar. Doğa ve sanatın bu yaratıcı süreçler içerisinde nasıl birbiriyle ilişkili olduğunu ve bu süreçlerin insan ve doğa arasındaki ilişkiyi ne şekilde derinleştirdiğini ele alır.

Schelling, Alman İdealizmi'nin önde gelen filozoflarından biri olarak, doğa ve sanatın "mutlak" olanı ifade etme biçimleri üzerine derin bir düşünce geliştirmiştir. Schelling'e göre, "mutlak" kavramı ne tamamen özne ne de tamamen nesne olarak sınıflandırılabilir; bunun yerine, hem özneyi hem de nesneyi aşan ve onları birleştiren bir birlik olarak nitelenir. Doğa ve sanat, bu bağlamda "mutlak" olanın farklı yansımaları olarak anlaşılır.

Schelling, felsefeyi eylemsel ve kuramsal olarak ikiye ayırır. Doğa felsefesi kuramsal olanın konusunu oluşturmaktadır. Doğa, ona göre sürekli ve sonsuz bir oluştur.¹ Transandantal idealizmde ise Schelling insanın akla nasıl ulaştığıyla ilgilenir. Schelling felsefesi birbirini kapsayan ve aynı zamanda birbiriyle ilişkili beş bölüm altında incelenmektedir.² Schelling bu sistemi kurarken öznel ve nesnel olanın karşıtlığı ve birliğini arar. İlk bölümü oluşturan doğa Schelling'de salt nesnel olanken salt öznel olanlar da ego olacaktır. Tüm bilgi de bu salt nesnel ve öznel olanın birliğinde ortaya çıkar. Nesneden özneye doğru hareket eden doğa ve öznenen nesneye doğru hareket eden ego temsil edilen ve temsil eden; bilinçsiz olan ve bilinçli olandır.³ Bu ikisinin uyumunda ise bilgi ortaya çıkar. İşte Schelling'in 'ayrısızlık felsefesi' bu temelde yükselir. Ona göre ilk iki bölüm bilgiye ulaşmak için tek başlarına yeterli olmayacaktır. Gerekli

¹ Ömer Naci Soykan, *Kuram-Eylem Birliği Olarak Sanat: Schelling Felsefesinde Bir Araştırma*, 2. Baskı, İstanbul: MVT Yayıncılık, 2006, s.57

² A. Hofstader ve R. Kuhns(Edited By),*Philosophies of Art and Beauty: Selected Readings in Aesthetics From Plato to Heidegger*, New York, 1964, s.344

³ A. Hofstader ve R. Kuhns(Edited By), a.g.e., s.347

olan bir üçüncü felsefe, sanat felsefesi olmalıdır. Bu anlamda sanat felsefesi, doğa felsefesi ve transandantal idealizmin özdeşliğini sağlamaktadır. Böylece Schelling, sanatı doğa ve egonun özdeşliği olarak en tepeye yerleştirir. Schelling'e göre doğanın zorunluluğunun getirdiği koşullu bilgi zincirinin bir başlangıç noktası olmalıdır; bu ona göre "mutlak özgürlük" noktasıdır. Dördüncü bölümde böylece Schelling özgürlük alanına geçer. Özgürlük de Schelling tarafından diğer tüm sorunlar gibi özne-nesne karşıtlığı içinde ele alınır. Eğer özgürlük en temelde hiçbir şeye bağlı olmamaksa, nesnelere dünyasının koşullu zinciri içinde özgürlüğü bulmak olanaksızdır. Doğa dünyasının bize sunduğu duyuşal görü ile kavranan bu koşullu bilgi zinciri, zihinsel görü ile kavranan sezgisel bilgiden farklıdır. Schelling'e göre koşullu bilgi zincirinin bir başlangıcı olması gerekir. Bu mutlak özgürlük noktasında "ben" (mutlak ben) bulunmaktadır. Schelling, felsefesinin son bölümü olan din felsefesinde de tam olarak özgür bir iradenin, yani "mutlak ben" in kendini özgürce insanlığa açmasının sonucu olan Tanrısal dinden bahseder. "Ben", reel ve ideal dünyanın birliği olan Tanrı'dır. Schelling özgürlük ve zorunluluğun, ideal ve reelin, eylemsel ve kuramsalın, bilinçli ve bilinçsiz tüm birliğini sanatta bulacaktır. Gerçek bilgiyi sağlayacak sanat felsefesi de Schelling kuramında en tepede durmaktadır.

Schelling felsefesinde "mutlak", ilksel ve merkezi bir konumda yer alır. Her şeyin birliğini ve ayrımsızlığını temsil eder. Schelling'de "mutlak" olanı, özne veya nesne olarak tanımlamak yerine ikisini de aşan bir birlik olarak anlamak daha uygun olacaktır. Doğa ve sanat bu bağlamda, "mutlak" olanın farklı görünüşleri olarak anlaşılır. Bu çalışmada insan ve doğanın karşılıklı ilişkisini Schelling felsefesi bağlamında daha açık konumlandırabilmek amacıyla "mutlak" kavramı temelinde ilerlemek amaçlanmıştır. Schelling, doğa ve sanatın yaratıcı süreçte nasıl bağlantılı olduğunu ve bu sürecin "ben" ile doğa bağı ne şekilde derinleştirdiğini anlatır. Dolayısıyla öncelikle Schelling felsefesinde en yüksek bilgi olan sanat felsefesine ulaşmak için doğa ve "ben" i kapsayan "mutlak" olandan yola çıkılacak, insanın ve doğanın yaratıcı süreci etrafında birbirleriyle ilişkileri ele alınacaktır.

Schelling'in Mutlak Kavramı

Mutlak kavramı Schelling felsefesinin hareket noktasıdır. Kuramsal ve eylemsel felsefenin birliğinin zorunluluğu bu kavramla ortaya çıkar. Dolayısıyla evrenin tümünü içinde barındıran, parçalanamaz bu bütün "mutlak" olandır

denebilir. Schelling özdeşlik felsefesiyle bu iki felsefeyi birleştirmeyi, buradan da “mutlak” olanın izdüşümü olan sanat felsefesine ulaşmayı amaçlar. Schelling’i felsefe tarihinde diğer filozoflardan ayrı bir yere koyan bu görüşü olmuştur. Aslında Schelling bu şekilde doğa felsefesi ve transandantal idealizm arasındaki ayrımın nasıl ortadan kaldırılacağını göstermeyi hedeflemiştir.

Mutlak bütünlük, zorunlu-özgür, sonlu-sonsuz, reel-ideal, bilinçsiz-bilinçli gibi karşıt kavramları içinde barındırmasıyla zorunlu bir birlik sağlar. Ona göre bu kutupluluklar ancak bu bütünlük aracılığıyla kavranılabilir olur ve sanat felsefesiyle de görünür hale gelir.⁴ Ona göre bilgi ne tek başına öznel ne de tek başına nesnel olmalıdır. Bilginin kavranabilmesi için bu iki yanı da içinde barındırması gerekir. O halde ne doğa felsefesi ne de transandantal felsefe bize gerçek bilgiyi vermekte yeterli olacaktır.⁵ Ama bilme için bize kaynak sağlayacak yalnızca bu iki felsefe vardır. Schelling’e göre birini bir diğerine öncelemek olanaklı değildir. Doğa felsefesi doğa bilimlerinin; tin felsefesi ise etiğin ilkelerini ve zihnin ideal dünyasını sağlar.⁶ Dolayısıyla gerçek bilgiyi ancak bu iki karşıtı içinde barındıran “mutlak”ın bir yansıması olan sanat felsefesinden edinebiliriz.

Schelling felsefesinde reel olan ve ideal olan aynı kökten doğar; bu da öznedir. Bu anlamda nesne ve öznenin de tam olarak birbirinden ayrı olmadığını söylemek olanaklıdır.⁷ Ona göre ne özne yalnız öznel ne de nesnel yalnızca nesnel karaktere sahiptir. Bu birlik ona göre “mutlak ayrımsızlık”tır. “Mutlak”, felsefenin asıl nesnesidir ve kendisini bahsedilen bu üç alanda da, yani doğada, tinde ve sanatta, açımlar. Doğadaki yaratım ve entelektüel yaratımın temelini sağlayan şey de aynıdır. Dolayısıyla “mutlak”, bir özdeşlik noktasıdır. Schelling bunu ayrımsızlık yasasıyla açıklar. Ayrımsızlık yasası $A=A$ şeklinde bir thetik önermeyle⁸ ifade edilir. Bu önerme “mutlak varlık”ın yalnızca kendisine eşit olduğu anlamına gelir. Mutlak varlık kendini doğa yaratımı nesnede de zihin yaratımı nesnede de eşit olarak sergiler. Nesnel ve öznel olanın iki karakteri de

⁴ C Christopher Groves, “Schelling and Absolute Difference”, *Pli Journal*, 1999, s.27-29

⁵ Ömer Naci Soykan, *Schelling Yaşamı, Felsefesi ve Yapıtları*, İstanbul: MVT Yayıncılık, 2006b, s.23

⁶ C. Groves, a.g.e., s.28

⁷ F.W.J. Schelling, *The Philosophy of Art*, Edited, translated and introduced by Douglas W. Scott, University of Minnesota Press, translators introduction, 1989, xxx

⁸ Mutlak geçerlilik ve kesinlik barındıran önermeler. Schelling’e göre bilgi her zaman nesnel ve öznelin birliğidir; yalnızca $A=A$ şeklindeki thetik önermeler böyle değildir. Onlar, Schelling felsefesinde düşüncenin öznel ve nesnel birliğini aşan temel önermeler olarak karşımıza çıkar. Bu biçimdeki önermeler ayrımsızlık yasasını temsil eder. (F.W.J. Schelling, *System of Transcendental Idealism*, translated by Peter Heith, The University Press of Virginia, 2001, s.22)

içinde barındırmasından kastedilen de budur. Bu anlamda Schelling diyalektik bir sürecin de kapısını açmış olur. Thetik önermelerin olumsuzluğu olarak karşımıza çıkan antithetik önermeler ise salt kesinlik barındırmazlar; bu önermeler bilginin genişlemesine olanak sağlayan önermelerdir. Thetik önermeler mutlak varlık, antithetik önermeler ise mutlak var-olmayan olarak gösterilir. Üçüncü olarak sentetik önermeler ise bu ikisinin birleşimi, sentez olarak karşımıza çıkar. Böylece Schelling sentetik önermelerde ben ile ben-olmayanın uyumunu göstererek mutlak birliği tesis etmiş olur.⁹ Böylece mutlak özdeşlik, mutlak birlik, mutlak varlık, mutlak us, Tanrı, evren aynı anlama gelmiş ve bütün karşıtlıklar bir olmuş olur. Schelling burada tüm reel ve ideal dünyayı kapsayan bir birlikten bahseder. Bu birlikten ortaya çıkan hareket de “mutlak irade”dir. Schelling bu edimi şu şekilde anlatır:

(Böylesi) bir mutlak kendinde ne bilinçli ne de bilinçsizdir, ne özgür ne özgür olmayan ya da zorunlu olandır. (...)onda etkilenebilirlik yoktur, onun dahilinde ya da haricinde onu koşullayabilecek ya da onun etkilenebileceği bir şey yoktur.¹⁰

Schelling, reel ve ideal birliğini kurarken yukarıda bahsedilen “mutlak ben”in karşısına duyusal görüş ile kavranan “ben-olmayan”ı koyar. Çünkü Schelling felsefesinde “mutlak” olanın karşısına başka “mutlak” bir şeyin konması olanaksızdır. Schelling felsefesinde “ben-olmayan”, “mutlak” olanın sınırlayan etkinliğinden açığa çıkar. Yani, “mutlak” olanın sınırsızlığına karşın “ben-olmayan” sınırlanmış olan olacaktır. “Mutlak ben” ideal potans belirlenimi altında ortaya çıkarken, “ben-olmayan” reel potanslar tarafından belirlenmiştir. Doğa alanı “mutlak” olanın reel serisi altında yer alır ve doğa ürünleri “mutlak” olanın bir yansıması olarak kendi içinde bir düzen ve uyum taşır. Doğa “mutlak” olanın yansımalarının sadece bir yüzüdür ve “mutlak” olan, doğayı da anlamının bir anahtarıdır. Dolayısıyla doğayı anlamak için empirik bilgi yanında entelektüel sezgiye de ihtiyaç vardır.

Doğa ve Sanatın Mutlak İle İlişkisi

Schelling’e göre madde yani ilk var olan diyalektik süreçte “ben”in karşısına “ben-olmayan”ın konulmasıyla, belirli zaman ve buradaki varlık

⁹ Ömer Naci Soykan, 2006b, s.65

¹⁰ F.W.J. Schelling, *Sanat Felsefesi*, Çev: Merve Ertene ve Serhat Arslan, , İstanbul: Doğu Batı Yayınları, 2017, s.71

(gerçeklikte) olmakla zorunlu olarak ortaya çıkar. Doğa, başlangıçta bilinçsiz bir güç olarak var olur ve bu güç, belirli yasalar doğrultusunda kendini sürekli yeniden üretir. Bu süreç, ışıktan organizmaya ve nihayet insana kadar devam eden bir evrimi içerir. Bu anlamda dinamik bir doğa tasarlar. Bu dinamizm maddeye içkin ve onun olanaklılığının koşullarını kendinde barındıran güçlerden başlar; tüm doğanın dinamizminin kaynağı da yine bu güçlerdedir.¹¹ Doğa ürününün var olmasını olanaklı kılan şey “mutlak” olanın kendisine kendi iradesiyle sınır koymasındır.¹² Schelling “mutlak” olanın kendini sınırlaması ve nesnelleşmesi edimini de $A=B$ ifadesiyle ortaya koyar. Bununla nesnenin belirlenmiş hale gelmesi imlenir. Maddeden insana devam eden hareketin her adımı birbirini kapsayıp aşar.

Schelling’e göre doğada da salt nesnel veya salt öznel varlığından söz edilmez. Doğadaki nesnelere de ideal ve reel potanstan hangisi baskınsa nesne de o karakterde olur. Ama nesne her zaman iki karakteri de bünyesinde barındırır. İkilik Schelling’in felsefesinde doğa üretiminin koşuludur; ikilik üzerinden birliğe ilerler bu da diyalektik doğa fenomenlerinin temelini ve doğadaki çeşitliliği sağlar.¹³ Schelling’e göre doğada her şey iki kutupludur her tek şey bu iki kutubun arasındaki çatışma sürecinden geçer ve dengeye varır. Her bir aşama bir öncekinden doğar ve evrimleşerek ilerler, bir öncekini kapsar.¹⁴

Doğa, evrimin her noktasında (halen) sonsuzdur, ancak bu nedenle doğa her üründe sonsuzdur ve evrenin oluşumu evrimin her bir aşamasında bulunur.(...) Ürün kendini sonsuzluğa evriltir.¹⁵

İnsanların dünyada gördüğü hiçbir şey bitmiş halde değildir. Deneyimlenen tüm nesnelere halen oluş halindedir. Schelling tarafından kurgulanan doğa aynı zamanda özerk bir yapıdadır; yani kendine yeter ve kendi yasalarına sahip bir doğadır. Bu salt özgür doğadır. Yani, mekanik bir doğa yerine kendi yasalarıyla ilerleyen otonom, dinamik, evrimsel bir doğa tasarımı söz konusudur. Doğa, kendi yaratıcı içsel gücünün yansımaları olarak kendi

¹¹ Oya Esra Bektas, “Schelling’in Dinamik Doğa Tasarımı”, *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi (FLSF)* iss.23, 2017, s.338-342

¹² F.W.J. Schelling, *First Outline of The Philosophy of Nature*, Translated with an introduction and Notes By Keith R. Peterson, SUNY Press, 2004, s.212

¹³ D. Wandschneider, “The Philosophy of Nature of Kant, Schelling and Hegel (Ed. Dean Moyar)”, *The Routledge Companion to Nineteenth Century Philosophy*, Routledge, 2010, s.81

¹⁴ J.W.F. Schelling, 2017, s.18

¹⁵ J.W.F. Schelling, 2004., s.207

yasalarına uygun yaratıcı bir süreçle işler. Ona göre doğa ne bir amaçla üretilmiş ne de bütünüyle amaçsızdır. Schelling, diğer her şeyde olduğu gibi onda da ikiliklerin ayrımsızlığını bulur. Çünkü doğa da ayrımsızlık kökünden doğmuştur. Buna doğanın fenomenal tekil nesnelere de dahildir. Doğadaki zorunlu üretimi olanaklı kılan şey, aynı zamanda onun kendi içinde barındırdığı dinamizm ve özgürlüktür. Doğanın nesnelere olan görünümler sürekli olarak yeniden üretilir. O halde doğa, ne tamamen mekanik ne de tamamen organik. İkisini de içinde barındırsa da organizma mekanizmayı daima önceler; yani mekanizma organizma olmadan olanaklı değildir.¹⁶

Doğa ürünü sürekli bir yeniden üretim etkinliği olmaksızın düşünülemez. Ürün her aşamada ortadan kaldırılıp yeniden üretilir olarak düşünülmelidir. Bizler doğa ürününün mevcudiyetini değil; aslında yalnızca onun sürekli olarak bu yeniden üretilme sürecini görürüz.¹⁷

Schelling'e göre bu kendini yeniden yaratma süreci bilinçsizce ilerler; ama bu kendi içsel prensiplerine bağlı ve sürekli olarak işleyen bir yaratıcı süreçtir. Ona göre doğanın üretimini anlamak için bu süreci anlamak kritik bir öneme sahiptir. Bu noktada Schelling'in natura naturata ve natura naturans ayrımına da değinmek gerekir. Schelling Spinoza'nın bu ayrımından beslenerek kendi doğa felsefesinde bu ayrım üzerinden ilerler. Natura naturans, yani yaratıcı olan doğa sürekli bir üretim ve evrim süreci içindedir. Natura naturata ise yaratılmış, üretici olmayan ve cansız doğadır. Bunların her ikisi de aynı kökten doğar. Aralarındaki ayrım bir derece ayrımıdır; canlı doğa cansız doğanın daha yüksek bir potansa erişmiş halidir. Dolayısıyla natura naturansa, nesnesi hala yaratılmakta olan, özne olarak doğa, natura naturataya ise nesne olarak doğa demek olanaklıdır.¹⁸ Nesne olarak ve özne olarak doğanın birliğini aynı ilke sağlar; böylece aralarında bir geçişlilik bulunur. Schelling'e göre doğadaki üretim açığa çıktıkça ondaki amaçlılık da görünür olur. Doğanın yaratımı sürekli bir düzen ve hareket durumunda olsa da insanın yaratımından farklı olarak bilinçsiz bir yaratımdır. Aslında insan doğanın bilinçsiz yaratıcı sürecinin en üst noktasıdır. Doğa insanın doğuşu yoluyla kendini bilince taşır. İnsan, doğanın bu bilinçsiz yaratıcı gücünün bilinçli bir yansımasıdır ve bu süreçte doğanın potansiyelini bilinçli bir yaratıcı güce dönüştürür. Sanat da bu bilinçli yaratımın

¹⁶ O.E. Bektas, 2017, s.340

¹⁷ J.W.F. Schelling, 2004, s.205

¹⁸ Ö.N. Soykan, 2006a, s. 60-61

ifadesi olacaktır. Doğanın bilinçsiz üretimi ve insanın iradesi arasında yine de bir bağlantı bulunur. Doğa, bilinçsiz bir yaratıcı süreç olarak, kendi içsel potansiyellerini ifade ederken, sanat, bilinçli ve bilinçsiz yaratıcı süreçlerin bir birleşimi olarak, insanın içsel dünyasını ve yaratıcı gücünü yansıtır. Doğa etkinliği ve insan iradesindeki güç de ayrımsız olmalıdır. Aradaki fark, bahsedildiği gibi insan iradesinin üretiminde bilinç bulunmasıdır.¹⁹ Doğa mutlağın reel serisi, akıl mutlağın ideal serisi, sanat ise mutlağın ayrımsızlık serisidir. Yani sanat hem doğa hem tin dünyasının özdeşliği olarak Schelling felsefesinin doruk noktasında durur. Bu anlamda sanat felsefesinin doğa felsefesinden bağımsız durması olanaksızdır. Schelling'in amaçladığı şey, doğanın bahsedilen bilinçsiz etkinliği ve insanın bilinçli etkinliğinin aynı kaynaktan olduğunu göstermektir. Bunu karşılayacak olan şey sanat felsefesidir. Doğa dünyasındaki zorunluluk zincirinin karşısına koyulacak şey olan özgürlük ancak insan aklı tarafından konulabilir. İnsan estetik yaratımda bunu gösterir. Çünkü bu etkinlik ancak insanla başlayabilir ve onun tarafından gösterilebilir. Nasıl doğa Mutlak olanın reel serisinin iz düşümüyse sanat da ayrımsızlık serisinin iz düşümü olarak karşımıza çıkar. Bu anlamda en yüksek bilgi formu ve felsefenin en yüksek potansı sanattır. Ayrımsızlık serisinin iz düşümü olarak birleştirici bir rol oynar. Schelling felsefesinin çok kritik bir noktasıdır.

Nesnel dünya, basitçe, tin dünyasının bilinçdışı şiiridir; felsefenin evrensel organı -ve tüm birliğini sağlayan mihenk taşı- ise *sanat felsefesidir*.²⁰

Sanat eserleri, Schelling'e göre, doğanın bilinçsiz yaratıcı güçlerinin insan bilinciyle bilinçli bir şekilde düzenlenmesinin sonucudur. Bu eserler, bilinçli ve bilinçsiz etkinliklerin bir arada nasıl işlediğini ve bu birleşimin estetik ürünlerle nasıl ifade edildiğini gösterir. Sanat, doğanın ve insanın yaratıcı süreçlerinin birleşimini ve bu sürecin estetik bir şekilde somutlaşmasını en iyi şekilde temsil eder. Schelling'in sisteminde doğa ürünü ve sanat ürünü, hem bilinçsiz mekanik süreçlerin hem de bilinçli yaratıcı etkinliklerin özdeşliği olarak konumlandırılır. Schelling'e göre, doğa ve sanat arasındaki ilişki, bilinçsizlik ve bilinçliliğin nasıl iç içe geçtiğini ve birbirini nasıl tamamladığını anlamamıza yardımcı olur. Bu ikili süreçler, doğanın ve sanatın ürünlerinde karmaşık ve

¹⁹ Andrew Bowie, "Schelling: Art as The Organ of Philosophy", *Aesthetics and Subjectivity*, Manchester University Press, 2003, s.111

²⁰ Maurizio S.G. Aurelio, "Schelling's Aesthetic Turn in the System of Transcendental Idealism", *Kritike*, 2012, s.44

derin bir yapı oluşturur. Sanat eseri “mutlak” olanı yansımasıyla ideal dünyaya, tekil bir nesne olmasıyla da reel dünyaya bağlıdır. Böylece hem doğa hem de özgürlük ürünüdür. Bu bir çelişki gibi görünse de sanat eserinin ayrımsızlığın karşılığı olduğu anlamına gelir. Sonsuz olan ancak sanat yoluyla sonlu olana katılabilir. Sanat her bakımdan sonsuz ve sonlu, zorunlu ve özgür, reel ve ideal olanın yansıması olmakla en yüksek bilgi formu olur. Schelling’e göre mutlak özdeşlik de sanatın en birincil örneğidir. Ona göre sanat “Mutlağın taşmasıdır”. Sanatçı başka şekilde anlatılması olanaklı olmayan şeyleri somut hale getirir ve bunu yaparken tamamen özgürdür. Sanatçının yaptığı şeyi anlamamızın nedeni herkeste ortak olarak bulunan ve evrensel olarak geçerli olan estetik sezgidir. Estetik sezgi “mutlak” olanı kavramamıza olanak veren entelektüel sezginin iz düşümüdür. Estetik sezgi duyularımızla kavranabilecek olanı kavramamızı sağlar. Bunu da bize sanatçı sanat eserinde verir. Bu anlamda Schelling’e göre sanatın felsefeye de ortaklıkları vardır, her ikisi de “mutlak” olanla ve yaratıcı yetiyle alakalıdır. Sanatı anlamak için felsefeyi de anlayabilmek gerekir. Filozofun entelektüel sezgide öznel olarak algılayabildiği şeyi, sanatçı hayal gücüyle nesnel olarak üretebilir. Bir diğer deyişle, filozof için öznel ve ideal olan şey sanatçı tarafından nesnel olarak üretilebilir; böylece fenomenal dünyada görünür hale gelir.²¹ Sanatçı da filozof da sahip oldukları dehayla diğer insanlardan ayrılır. Dolayısıyla denebilir ki Schelling’in sanat felsefesi, sanatı salt yaratıcı bir edim olarak değil, aynı zamanda insanın dünyayla olan ilişkisini temelden anlama ve betimleme sürecinin en temel aracı olarak görür. Schelling’e göre, sanat insanın kendi iç dünyasının keşfetmenin, duygusal ve düşünsel deneyimlerini ifade etmenin yanı sıra evrensel hakikatlerin estetik bir şekilde dışa vurulmasıdır. Sanat eseri sadece fiziksel bir nesne değil aynı zamanda sanatçının sahip olduğu estetik sezginin yansımasıdır. Sanatçının dehası sahip olduğu estetik sezgiyle kavradığı hakikatleri estetik bir yolla serimler. Böylece Schelling’e göre sanat doğanın bilinçsizce yarattığı şeyin bilinçli olarak yaratılmasıdır. Çünkü ikisi de aynı kökten, “mutlak” olanın kökünden doğar. Sanatçının kurduğu bu yapı evrensel olarak anlamlı bir yapı olmalıdır. Çünkü Schelling’e göre ortalama sanat eseri diye bir şey yoktur; sanat eseri ya iyidir ya da o şey sanat eseri değildir. Bu görüş de sanat eserinin “mutlak” olanın yansıması olarak hakikatleri tasvir ettiği fikrini güçlendirir. Yani aslında sanat bir bakıma insanın evrenle bağını vurgular. Sanatçı, doğanın yaratıcı güçlerini sezgisel olarak kavrayarak ve onları estetik bir formda organize ederek, insanın

²¹ M.S.G. Aurelio, a.g.m, s.47

evrensel hakikatlerle olan birliğini ortaya koyar. Çünkü doğa da “mutlak” olanın reel dünyadaki yansıması olmakla sanatla bağlantı içinde durur. Sanat, Schelling felsefesinde aynı zamanda felsefenin ulaşabildiği son noktadır. Felsefe ona göre hakikatleri kavrama çabasıdır. Filozof bunu entelektüel sezgiyle yapar ve ancak bu yolla tamamen kavranabilir. Sanat, entelektüel sezginin somut bir ifadesi olarak felsefenin amacını gerçekleştirir. Sanat eseri evrensel hakikatleri ve doğadaki yaratıcılığı estetik bir formda ifade ederek insanların bu hakikatleri doğrudan deneyimlemesini sağlar.

Mutlak, doğa dünyası ve sanat dünyası Schelling felsefesinde oldukça derinlikli bir bağ içinde bulunurlar.

İdeal ve Reel Dünyalar Arasındaki Uyum

Schelling felsefesinde doğanın yaratıcı bir süreç içinde olduğunu ve bu yaratıcı sürecin bilinçsiz olarak ilerlediğini anlatır. Ama bu süreç bir yandan insanın bilinçli etkinliğiyle sıkı bir bağ içindedir. Schelling’e göre doğa ve sanat ürünleri, ideal ve reel dünyalar arasındaki uyumu sağlar. Doğa bilinçsizce reel dünyanın öğelerini ideal bir uyum içinde düzenler; sanat da bilinçli bir şekilde bu düzeni estetik bir biçimde ifade eder. İkisi de aynı kökten, “mutlak” olandan gelir.

Schelling’e göre doğa, dinamik bir yapıdır. Onda sadece reel olanı değil, aynı zamanda ideal olanı da bulmak olanaklıdır. Hatta öyle ki her tekil nesne de bunu görmek olanaklıdır. Doğa üretimi nesne içinde reel potansı da ideal potansı da barındırır. Doğa aynı zamanda ideal olan uyum ve düzeni de serimler. Doğa ürünü dediğimiz şey, doğaya içkin güçlerin bilinçsiz yaratıcı süreçte ortaya çıkan somut yansımalarıdır. Doğanın unsurları da ideal bir güzellikle var olurlar. Doğa üretimi nesnel sınırlılık zinciri içinde var olsalar da doğa üretimi her zaman devam eder. Doğadaki bu düzen hem birliğin hem çokluğun, hem sınırsızın hem sınırlının, hem reelin hem idealin bir tezahürüdür. Sanat da doğanın bu uyumunun bir yansımasıdır. Sanatçı doğanın somut biçimlerini, uyumunu ideal dünyanın estetik formlarıyla buluşturur. Bunları bilinçli bir şekilde, estetik sezgiyle yansıtır. Bir bütünlük yaratır. Bilinçli bir tasarım olmasına rağmen, bir yanıyla da sezgisel olarak ideal ve reel dünyalar arasında birlik yaratır. Tekil birer nesne olmalarıyla reel dünyaya, ideal olanı yansıtmalarıyla da ideal dünyaya bağlıdır. Doğa ürünü de “mutlak” olanın reel yansımasıdır; sanat bu ürünlerdeki uyumu sezer ve yeniden yaratım süreciyle estetize eder. İnsanın sahip olduğu bilinçli yaratabilme yetisi sanatı yaratmasına olanak sağlar. Schelling’e göre insan da maddeden itibaren devam eden bir evrim sürecinin en üstünde yer alır. Doğa insanın doğuşuyla kendini bilince taşır. Böylece insan doğanın bilinçsiz yaratıcı gücünü bilinçli bir düzeye taşır. Bu

yüzden sanat Schelling felsefesinde hem başlangıç hem de son erektir. Doğa ve sanat aslında “mutlak” olanın farklı yüzleridir. Doğa ve sanat, ideal ve reel dünyalar arasındaki uyumu somutlaştıran araçlardır. Schelling'e göre estetik, bu iki dünya arasında bir köprü kurar. Doğa ve sanat, reel dünyanın somut gerçekliklerini ideal dünyanın estetik formlarıyla birleştirerek, insanın estetik deneyiminde bu uyumu ortaya koyar. Her iki süreç de belirli yaratıcı etkinliklerle, bir düzen ve yapı içinde işler. Doğanın fiziksel ve rastlantısal süreçleri, insan düşüncesinin, dolayısıyla sanatın, bilinçli ve anlam odaklı üretim süreçlerinden ayrılır. Bu fark, doğanın ve düşüncenin yaratıcı potansiyellerini nasıl organize edip ifade ettiklerini anlamamıza yardımcı olur. Bu iki süreç, hem doğanın hem de sanatın ürünlerinin, bilinç ve bilinçsizlik arasındaki dinamik ilişkinin bir tezahürü olduğunu gösterir.

Sonuç

Friedrich Wilhelm Joseph Schelling'in felsefesi, 19. yüzyıl Alman idealizminin önemli bir parçası olarak doğa ve sanat teorileri üzerinde derin etkiler bırakmıştır. Schelling, doğayı sadece fiziksel yasaların bir toplamı olarak görmekten ziyade, onu dinamik ve yaratıcı bir süreç olarak değerlendirmiştir. Sanatı ise bir bilgi formu olarak görmesinin yanında ayrıca insanın bilinçli yanından beslenen bir üretim olarak tasarlaması sanattaki özdeşliğin doğadakinden farklı olduğunu gösterir. Schelling, doğanın organik ürününde de insan yaratımı olan sanat ürününde de bilinçli ve bilinçsiz elementin ayrımsız olduğundan bahsetse de sanattaki özdeşliğin ancak Ben tarafından fark edilmesi ile var olabileceğini düşünür. Bu da farkında olan, bilinçli ve özgür bir Ben tasviri olarak karşımıza çıkar. Böylece sanat ve özgürlük arasında da bir bağ kurmuş olur. “Mutlak”, Schelling'in felsefesinde hem doğanın hem de insan bilincinin birleştirici gücüdür ve bu kavram, varlığın temel birliğini ve çokluğunu anlamada kritik bir rol oynar. “Mutlak”, ona göre tüm gerçekliğin temelinde yatan bir birliğin ve ayrımsızlığın ifadesidir. Doğa da sanat da kaynağını “mutlak” olandan almakla ortak bir kökene sahiptirler. Fakat doğanın üretimi bilinçsizce başlar ve insanın bilincine doğru ilerler. Sanat ise tam tersi insanın bilinçli yaratıcı yetisi, hayalgücü ile başlayarak bilinçsiz olana doğru ilerler. Sanat, insana doğa tarafından sunulan bilinçsiz yansımaları bu yolla idea ile birleştirir.²² Schelling felsefesinde doğanın bilinçsiz yaratımları ile insanın bilinçli eserleri arasındaki ilişki, insanın doğa ile olan bağlantısını yeniden düşünmemize yardımcı olmuştur.

Schelling'in estetik teorisinde doğa ve sanat, ideal ve reel dünyalar arasındaki uyumu somutlaştıran araçlardır.

²² A. Bowie, 2003, s.124

KAYNAKÇA

- A. Hofstader ve R. Kuhns(Edited By),*Philosophies of Art and Beauty: Selected Readings in Aesthetics From Plato to Heidegger*, New York, 1964
- Andrew Bowie, "Schelling: Art as The Organ of Philosophy", *Aesthetics and Subjectivity*, Manchester University Press, 2003
- Christopher Groves, "Schelling and Absolute Difference", *Pli Journal*, 1999
- D. Wandschneider, "The Philosophy of Nature of Kant, Schelling and Hegel (Ed. Dean Moyar)", *The Routledge Companion to Nineteenth Century Philosophy*, Routledge, 2010
- F.W.J. Schelling, *The Philosophy of Art*, Edited, translated and introduced by Douglas W. Scott, University of Minnesota Press, 1989
- F.W.J. Schelling, *System of Transcendental Idealism*, translated by Peter Heith, The University Press of Virginia, 2001
- F.W.J. Schelling, *First Outline of The Philosophy of Nature*, Translated with an introduction and Notes By Keith R. Peterson, SUNY Press, 2004
- F.W.J. Schelling, *Sanat Felsefesi*, Çev: Merve Ertene ve Serhat Arslan, İstanbul: Doğu Batı Yayınları, 2017
- Mauruzio S.G. Aurelio, "Schelling's Aesthetic Turn in the System of Transcendental Idealism", *Kritike*, 2012
- Ömer Naci Soykan, *Kuram-Eylem Birliği Olarak Sanat: Schelling Felsefesinde Bir Araştırma*, 2. Baskı, İstanbul: MVT Yayıncılık, 2006
- Ömer Naci Soykan, *Schelling Yaşamı, Felsefesi ve Yapıtları*, İstanbul: MVT Yayıncılık, 2006b
- Oya Esra Bektas, "Schelling'in Dinamik Doğa Tasarımı", *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi (FLSF)* iss.23, 2017